

ჭაბუა ამირეჯობთან მკითხველის ყოველი შეხვედრა მუდამ ცხოველ ინტერესს აღძრავს. მოთხრობებისა და რომანების გვერდით იგი ავტობიოგრაფიული ზასიათის დოკუმენტურ პროზასაც წერდა. გარდაცვალებამდე სამი წლით ადრე (2010 წელს) გამოაქვეყნა ერთი ამდაგვარი კრებული, რომელსაც ჩვეული პირდაპირობით, სენტიმენტალობის გარეშე, „ბოლოსწინა“ უწოდა. მისნაირი უდრეკი, შეუვალი ბუნების ადამიანებს ბევრი რამ წინასწარ აქვთ გათვალისწინებული; ბატონმა ჭაბუამაც, უკვე ჯანმრთელობაშერყეულმა, სამაგალითო შეუპოვრობა გამოიჩინა მეტყველება ჯერ კიდევ შექმნილი და არაერთი ეპიზოდით დიქტოფონზე ჩაწერა. სიცოცხლის მიწურულამდე აგრძელებდა მუშაობას თავის ბოლო წიგნზე, რომელიც დღის სინათლეს მისი გარდაცვალების შემდგომ იხილავს. ჩანაწერები მეუღლემ, პოეტმა თამარ ჯავახიშვილმა და ოჯახის მეგობარმა, რედაქტორმა რეზო გოგიამ გაშიფრეს, გაამთლიანეს და წიგნის სახე მისცეს. ჩვენ ისლა დაგვრჩენია, მთელი არსებით შევიგრძნოთ და გავითავისოთ ქართული პროზის დიდოსტატის ამ ბოლო წიგნის სიკეთე და მაღლი, რომლის საერთო სათაურად „ჩემი ქართლის ცხოვრება“ შეარჩია.

ჭაბუა ამირეჯობი (ბერი დავითი)

ჩემი ქართლის ცხოვრება

(ფრაგმენტები ბოლო წიგნიდან)

ჩემი პირველი გაქცევა

ახლა ჩემი პირველი გაქცევა უნდა ვიამბო. ეს გაქცევა მოხდა შამპანური ღვინოების ქარხნის კოლონიიდან. სხვათა შორის, როცა ავჭალაში ჩავივლი, შამპანურის ქარხნის მოპირდაპირე მხარეს ახლაც არის სამი ბარაკი. ალბათ მუშები ცხოვრობენ შიგ. ორ ბარაკში პატიმრები ვიყავით, ერთში ბადრაგი იდგა. პატიმრების ნაწილი ქარხანაში – გაფორმების, ბიოქიმიურ, ღვინომასალებისა და სატირაჟო წარმოების საამქროთა სარდაფებში ვმუშაობდით, გარშემო კი მშენებლობა მიმდინარეობდა. ამიტომ მთელ კომბინატს შემოვლებული ჰქონდა ღობე და საცეცხლე არე. იყო დაპირებები, ომი რომ დამთავრდებოდა, ამნისტია გამოცხადდებოდა. ამნისტია მართლაც გამოცხადდა 1945 წლის, თუ არ ვცდები, 27 ივლისს, მაგრამ პოლიტიკურებს ეს არ შეგვეხო, თუ არ ჩავთვლით სუთ წლამდე ვადამისჯილ პატიმრებს. ასეთი პატიმრები კი თითქმის არ არსებობდნენ. ჩვენთან ერთადერთი კაცი იყო, გვარად შიბუნსკი, რომელსაც რატომღაც სამი წელი ჰქონდა 58-ე პარაგრაფის რომელიღაც მუხლით, ის გათავისუფლდა. ძალიან შეკრეჭილი ამნისტია იყო. ამის შემდეგ გაქცევა განვიზრახე.

პირველი, რაც გავაკეთე, ის იყო, რომ ცნობილ სკულპტორსა და მხატვარს, ლევან ცომაიას, რომელიც ჩემთან იჯდა და ამნისტიით გათავისუფლდა, იმითომ რომ პოლიტიკური არ იყო, გულზე ამოვასვინებინე წმინდა გიორგის გამოხატულება. რატომ გავაკეთე ეს? ვიცოდი, რომ ომის დროს ქართველმა ახალგაზრდებმა საზღვარგარეთ ჩამოაყალიბეს ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“. შეიძლება ეს სასაცილო იყოს, მაგრამ ჩემი ახალგაზრდული ჭკუით, ამაში იყო რაღაცა. მაშინ 23 წლის ვიყავი, ვიფიქრე, რომ გულზე დახატული წმინდა გიორგი გამიადვილებდა ჩემი

თავის დაძლევის იმ მომენტში, როდესაც დანებებაზე მიდგებოდა საქმე. წინასწარ ვიცოდი, რომ ამ სვირინგიანს თუ შემპყრობდნენ, უეჭველად დამხვრეტდნენ და ამას ხელი უნდა შეეწყო იმაში, რომ მოვეკალი, მაგრამ არ დავნებებულყავი. ასეთი გადაწყვეტილება მქონდა მიღებული და მტკიცედ მჯეროდა, რომ ჩავვარდნილიყავი, რა თქმა უნდა, შეტაკებაში სიკვდილს ვარჩევდი, ვიდრე დახვრეტას.

მე მაშინ სარდაფებში ვმუშაობდი. შეგვეყრიდნენ შიგ, კარში თვითონ ჩადგებოდნენ, სარდაფს გასასვლელი არსად ჰქონდა. ეს იყო უზარმაზარი ბეტონის ტომარა, სადაც მილიონობით ბოთლი შამპანური მუშავდებოდა. სარდაფს ერთადერთი კარი ჰქონდა, რომელიც ძალიან მტკიცედ იყო ჩარაზულ-გადარაზული. მე შევისწავლე ეს კარი და მივხვდი, რომ მისი უხმაუროდ გატეხვა არც ისე ძნელი იყო. რკინის კარს გარედან დიდი ურდული ედო, შიგნით კლიტით იკეტებოდა. ჩემდა საბედნიეროდ, ამ გადაჯვარედინებულ ურდულებს ორი დიდი კლიტე ედო, მაგრამ ორივე ერთნაირი იყო და ერთი „ატმინკა“¹ დასჭირდა. ვსინჯე, თუ გავაღებდი და დავკეტავდი. გავაღე კიდეც და დავკეტე კიდეც. მეორე „ატმინკაც“ გავაკეთე, შიგ, კარში, დატანებული კლიტე რომ გამეღო. ესეც ვსინჯე – გავაღე და დავკეტე. სარდაფში იყო უზარმაზარი, კილომეტრიანი შტაბელები, იქ ვიპოვე ადგილი და შევინახე.

გარდა ამისა, წვერი მოვუშვი გაქცევამდე რამდენიმე თვით ადრე. „ატმინკებთანვე“ დავმალე სამართებელი, რომ გაქცევის წინ წვერი გამეპარსა. უფროსობა და ოპერგანყოფილება მიჩვეული იყო, რომ მე წვერს ვატარებდი და ჩემი ძებნა ცოტა გაძნელებოდა. სანახევრო საქმე იყო, მაგრამ მაინც რაღაცას ნიშნავდა. ერთი სიტყვით, მზად ვიყავი გასაქცევად და ვაპირებდი კიდეც. ველოდებოდი, რომ რამდენიმე დღის შემდეგ ჩემი მეგობარი თენგიზ კანდელაკი მომავლდოდა ვისსამე პასპორტსა და სამხედრო ბილეთს. მერე გავიგე, რომ საბუთებს თამაზ ლალიძეც ეძებდა, ცნობილი ინტელიგენტისა და იურისტის, გრიგოლ ლალიძის (რომელიც 1937 წელს დახვრიტეს) შვილი, მაგრამ საქმე სულ სხვანაირად დატრიალდა.

ჩემს სამალავს ყოველდღე დავხედავდი ხოლმე. შენახული ნივთებს ყოველთვის ერთნაირად ვახვევდი გაზეთში. ერთ დღესაც მივედი და ვნახე, რომ ისე აღარ იყო გახვეული, როგორც დავტოვე. ვიფიქრე, მიუღარაჯო, ვინ არის, ვინ სინჯავს-მეთქი. მართლაც დავინახე, პიუპიტრებში ვიღაც იმალებოდა. წამოვუარე, წავადექი თავზე. ხელში შემეჩნა ბეხაია – ოთარ კალანდაძე. თბილისში ცნობილი ბიჭი იყო. თავისი თავგადასავლების შემდეგ დაბრუნებული, ოჯახს მოკიდებული, დღეს, 1980 წელს, მუშაობს კინოსტუდია „ქართულ ფილმში“. მაშინ ბანდიტიზმზე იჯდა.

შამპანურის ქარხანასთან არსებულ ამ კოლონიაში იყო ქურდების, ჯიბგირების კონტინგენტი. შემიძლია დარწმუნებით ვთქვა, რომ უმთავრესად ისეთი ქურდებისა და ჯიბგირებისა, რომელთა მამებმა და ნათესავებმა ვიღაცები მოისყიდეს, რომ ისინი ჩვენთან მოეყვანათ, წესიერ კამპანიაში, სტუდენტებისა და პოლიტიკურების კოლონიაში. სულ სამას ორმოცდაათი ვიყავით და ასეთი ქურდი და ჯიბგირი, ასე, ოცი კაცი გვერია.

რას დაძრწი აქ-მეთქი! შემომხედა. შენიაო? – მკითხა. ჩემია-მეთქი. გაქცევას აპირებო? კი-მეთქი. მეც წამოვალ, გამოგადგებიო. შეიქნა ასეთი ვითარება: ქურდი ქურდია. ეგენი მოგროვდებიან ერთ „კუტოკში“² და დაიწყებენ ამ მთის, იმ მთის ლაპარაკს. ერთმანეთს უსაზღვროდ ენდობიან. ვიფიქრე, აქედან დღესვე რომ არ წავიდე, ეს თავის ამხანაგებს ეტყვის და, *загremел на дальний этап, Чaбык!*³ იმწუთში გამცემენ, დამაბეზლებენ, იმათში გამცემი უეჭველად არის. ვუთხარი, შეგვიძლია წავიდე, მაგრამ ერთი პირობით: აქედან გავალთ სადილზე, მივალთ ბანაკში, შენ გვერდიდან არ მცილდები, ერთად ვსხედვართ, ერთად ვჭამთ, ერთად ვსვამთ. მერე ერთად გამოვდივართ, უჩემოდ არავის არაფერზე არ ელაპარაკები, მოვდივართ აქ და მერე გავალთ.

¹ Отмычка – [აქ: კლიტის] გამღები, {გაქსალბელი (რუს.).

² КУТ - სახლის, ქონის კუთხე; აგრეთვე – ფართო მერხი ქონში კარიდან დუშის კუთხემდე; КУТОК – კუთხე, შემოზღუდული ადგილი სახლში, შენობაში (რუს.). ქურდული ჟარგონით КУТОК ზონაში პატიმრების ორ-სამკაციან, იშვიათად ოთხ-ხუთკაციან ჯგუფს აღნიშნავს; აქ ასე, ჯგუფებად ერთიანდებიან და ცხოვრობენ ერთი ტიპის, საერთო ინტერესების მქონე პატიმრები (არა ყველა); აქედანაა ქართულში შემოსული ჟარგონი „კუტოკი“ – აღნიშნავს რაიმე ნიშნით, საერთო მოტივაციით გაერთიანებულ ადამიანთა (მეგობრების, ვინმეს ან რაიმეს მხარდამჭერების, ელიტარულ, პატივისცემ, არაპოპულარულ და ა.შ. პირთა) ჩაკეტილ ჯგუფს ან მათ ერთად თავშეყრას (რედ.).

³ გაგიყენებენ შორეულ გზას, ჭაბუკ! (этап – აქ: პატიმართა და გადასახლებულთა მარშრუტი, სვლაგეზი) (რუს.) (რედ.).

ახლავე წავიდეთო. ვუთხარი, არ გამოდის ვერე, გეგმა ისეა შედგენილი, რომ უნდა გაკეთდეს მხოლოდ ისე, როგორც მე ვამბობ.

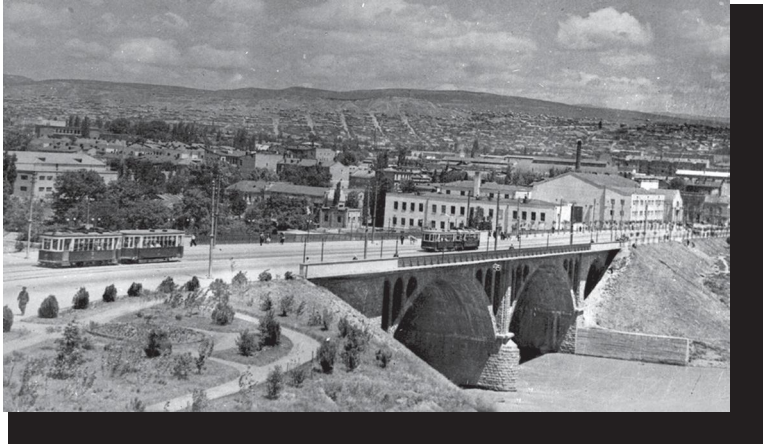
როგორც ვითხარით, ეს იყო ბეტონის დიდი ტომარა, რომელშიც შეგვკეტავდნენ ხოლმე. კარს რომ გავტეხდით, საერთო სამუშაო ზონაში უნდა გავსულიყავით – საცეცხლე ხაზით გარშემორტყმულ ქარხნის ტერიტორიაზე. თუმცა იყო ერთი მომენტი, როცა გუშაგები იხსნებოდნენ, მართალია, მოკლე პერიოდით. ბანაკის სასადილოში ცოტა ადგილი იყო. ამიტომ ჩვენ, ვინც ამ შენობაში, ამ ბეტონის ტომარაში, ვმუშაობდით, იქ პირველი მივდიოდით. გამოგვიყვანდა ბადრაგი და მივყავდით ბანაკში სასადილოდ. ვინც კარში მუშაობდა, ეზოში, იმათ მოკრეფდნენ და მას შემდეგ წამოიყვანდნენ, რაც ჩვენ გამოვიდოდით ბანაკიდან. გზაში ვხვდებოდით ხოლმე ერთმანეთს. ისინი ბანაკისკენ მიდიან, ჩვენ – აქეთ. იმათი ბადრაგი მოიხსნებოდა და იმავე ბადრაგს მივყავდით ჩვენც. მოგეხსენებათ, ჯარის ნაკლებობა იყო მაშინ. ან კი ვისთვის სჭირდებოდათ ბადრაგი, როცა შიგ პატიმარი აღარც ჰყავდათ. გადაგვთვლიდნენ, ყველა ადგილზე ვართ, გაგვრეკავდნენ. ჩვენ რომ დავბრუნდებოდით და ისევ ჩვენს ბეტონის ტომარაში შეგვრეკავდნენ, გარეთა ბადრაგი მოიხსნებოდა. ის გარეთა საერთო ზონა, რომელიც გარს ერტყა მთელ ქარხანას, ფაქტობრივად აკრძალული აღარ იყო, იმიტომ, რომ კოშკებზე გუშაგები აღარ იდგნენ, სანამ ისინი სადილობიდან დაბრუნდებოდნენ. ეს იყო დაახლოებით ნახევარსაათიანი პერიოდი. ამ ნახევარ საათში უნდა მომხდარიყო, თუ რამე მოხდებოდა. ეს ავუსხენი ბენაიას. გაიგო ყველაფერი.

მართლაც, მოგვხსენეს, წავვიყვანეს, ვისადილეთ, წამოგვიყვანეს. გზაში შეგვხვდა გარეთა ჯგუფი და ბადრაგი. გავცდით და მოვედით. ბენაიას „ატიმჩეები“ მივეცი, კარი გააღე-მეთქი. მე კი ამასობაში შეკვრა გავხსენი, წვერის პარსვა დავიწყე. იმან მოასწრო კლიტეების გახსნა. პარსვა რომ დავამთავრე, კარი უკვე ღია იყო. ბენაია პირველი გავიდა, მე მივეყვი. გადავხტით ბეტონებზე, გავიარეთ გვირაბი, რომლითაც ღვინო შემოჰქონდათ ხოლმე კასრებით რკინიგზის ვაგონებიდან. დავეშვით ავჭალის ბალებში და მტკვრის პირას რომ მივედით, მაშინ გავარდა ორი თოფი, გაქცევის ნიშანი. მე ტანსაცმლის გახდა დავიწყე. ბენაია მეკითხება, რას შერებიო. როგორ რას, გალმა უნდა გავიდეთ, იქ დიღმის ბალებში უნდა ვირბინოთ, მერე ისევ გამოლმა გამოვიდეთ, თორემ ძალი კვალს აიღებს-მეთქი. ცურვა არ ვიცო, გამომიცხადა. ჩემდაბედად მტკვარი დამშრალი იყო. ტანსაცმელი თავზე დავიბით ქამრით. იარა, იარა, მერე ხელი წავავლე, ცოტა გადავცურე, მერე ფეხქვეშ მიწა ვიგრძენი და ასე გადავიყვანე. გალმა რომ გავედიტ და დიღმის ბალებში მივიმალეთ, მაშინ იქ ბალები იყო, აი, მაშინ მოვარდა ყარაული მტკვრის პირას. აქეთ ეცნენ, იქით ეცნენ, ძალებმა სუნთ აიღეს და ანიშნეს მღვერებს, რომ ჩვენ აქ ვართ. თბილისისკენ გამოვიქცეით დაახლოებით ორი კილომეტრი. დავხვერეთ მეორე ნაპირი, თითქოს არავინ ჩანდა. ისევ მტკვარში შევედით, გადმოვჭვრით და დაახლოებით დიღუბის სადგურთან გამოვედით რკინიგზაზე.

ქალაქში ვართ. ბენაიამ თქვა, კუკიაზე მმაკაცები მყავს, იქ მივიდეთ, როგორმე დავვილამდეს და მერე ვიფიქროთ, რა ვქნათო. ეს ხდება 1945 წლის 20 სექტემბერს. მიუხედავად ომის დამთავრებისა და ამნისტიისა, ქალაქში პატრულირება მოხსნილი არაა. სანამ კუკიაზე ავიდოდით, რკინიგზის მუშაკი იყო ერთი განთქმული, გამოსული ბიჭი, მოლა ერქვა, ბენაია მასთან მივიდა ბაქოს ქუჩაზე. არ მიგვიღო. მერე ხალხში იკვებნიდა, თითქოს შეგვიფარა. თუმცა ისიც დიდი საქმეა, რომ არ გავცა. მგონი, ესაა მთავარი დამსახურება. მოკლედ, ავედით კუკიაზე, იქ ვილაც ბიჭები ნახა, შეგვიყვანეს ბაღში, ღვინო მოიტანეს, ბევრი ხალხი მოგროვდა. არ მომეწონა ეს. მე ჩუმად ვიყავი, ბენაია ლაპარაკობდა ბანაკის ამბებს, ქურდობის ამბებს, ქალაქში რა ხდება... „პაბეგიდან“ ორნი მოვედით, მე მიყურებენ როგორც არიფს, ამას უყურებენ როგორც ღირსეულ ქურდს, გამოქცეულს ციხიდან. მათ თვალში მე ვარ საუზმე, საკვები ამ კაცის, როგორც იცოდნენ ხოლმე ქურდებმა. შორეული ბანაკიდან წამოიყვანდნენ ერთ არიფს, გზაში დაკლავდნენ, შეჭამდნენ. საგზალი ჰქონდათ, მოკლედ. როგორც იქნა, მოსალამოვდა და, აბა, წავედით, ვეუბნები, გალმა საქმე მაქვს-მეთქი. ბენაიაც არ დარჩა. მეც მივდივარო. მე თენგიზ კანდელაკი უნდა მენახა და როგორმე მეცნობებინა, რომ მოვედი და შეპირებული საბუთების მოძიება დაეჩქარებინა.

მიუხედავად პატრულირებისა, ჩამოვი პარეთ იმ გზაჯვარედინზე, რომელიც ახლაც არსებობს, ოღონდ ცოტა შეცვლილია. ესაა ვაგზლის ქუჩისა და პლენხანოვის გამზირის გზაჯვარედინი. თუ ვაგზლისკენ ზურგით ვდგავართ და პირით ჩელუსკინელების ხიდისკენ, სურათი მაშინ ასეთი

იყო: ოთხი კუთხე; ხელმარცხნივ — სახლები, ის სახლები დანგრეულია და ახლა იქ სკვერია; ხელმარჯვნივ — ერთსართულიანი შენობა, რომელშიც განლაგებული იყო რკინიგზის სადგურის სალარო. ამჟამად ეს სახლიც დანგრეულია. ქუჩის გადაღმა, მარცხნივ იყო ტუბერკულოზის პატარა დისპანსერი, ახლა რომ დიდი სახლი დგას და შემნახველი სალაროა, გარშემორტყმული ქვის დაბალი ღობით; ქუჩის გადაღმა ხელმარჯვნივ — კინოსტუდია

„ქართული ფილმი“. წარმოიდგინეთ, ოთხივე კუთხეში პატრული დგას და ყველას საბუთებს უსინჯავენ. საიდან გინდა, რომ გახვიდე? ჩვენ ბაქოს ქუჩის კუთხეში ვდგავართ და ვათვალიერებთ, რა ხდება. როგორღაც პლენანოვისა და ვაგზლის ქუჩის კუთხიდან პატრული გაქრა. იმ კუთხეში მივედი. სადგურის სალაროებს შესასვლელი როგორც ვაგზლის ქუჩის, ისე პლენანოვის გამზირის მხრიდან ჰქონდა. პატრული პლენანოვის ქუჩაზე დგას ორ კარს შორის, ასე რომ, ჩვენ შეგვიძლია თავისუფლად გადავკვეთოთ ვაგზლის ქუჩა და მის მხარეს არსებული შესასვლელიდან შევიდეთ სალაროში, ხოლო იქიდან პატრულების ზურგს უკან გამოვიდეთ, ან დავიცადოთ სალაროში, სანამ კინოსტუდიის კუთხიდან პატრული სადმე არ წავა. ეს პატრული მოძრავი იყო. მართლაც ასე მოხდა. შევედი სალაროში. ყურადღება არავინ მოგვაქცია. მივედი იმ კართან, რომელიც პლენანოვის გამზირზე გადის და სუთიოდე წუთი დავიცადეთ. კინოსტუდიასთან მდგარი პატრული მართლაც მუშტაიდისკენ დაიძრა. ის კუთხეც გათავისუფლდა, ე. ი. თუ ქუჩას გადავჭრით და გავალთ ჩელუსკინელებზე, შეგვიძლია ხიდზეც გადავიდეთ. აბა, წავედი! დავიძარით. მშვიდობიანად გადავედი. ჩვენს მხარეს ზურგით მდგომმა პატრულმა ყურადღება არ მოგვაქცია. კინოსტუდიის მხარეს გადავედი, უკვე ვაგზლის ქუჩაზე გავუხვიეთ, ჩელუსკინელების ხიდისკენ უნდა დავიძრათ და უცბად, აქამდე არ მესმის, საიდან, პატრული არ გამოტყვრა! გაგვაჩერეს: თქვენი საბუთებო! ეს თქვეს თუ არა, მოხედვა ვერ მოვასწარი, ბეხაია სადღაც გაქრა. მე მიამიტი გამომეტყველებით დავიწყე ჯიბეების ქექვა. სახლში დამრჩენია-მეთქი. წამოგვეყვიო. მიბრუნდნენ, მიდიან. ასე ჩანს, უნდა გადაჭრან ვაგზლის ქუჩა და მივიდნენ ტუბერკულოზის დისპანსერის ღობესთან. როგორც რუსები იტყვიან: не тут-то было⁴. მოვუსვი ჩელუსკინელების ქუჩით ხიდისკენ. კისრისტეხით გავიქეცი. უკნიდან დამაყარეს, სულ ჭახაჭუხი გაუდიოდა ასფალტს. უცბად ცეცხლი შეწყდა. მოვიხედე, აღარავინ მომდევს. ხიდის დასაწყისამდე მრჩება ოციოდე ნაბიჯი. უკვე ვაპირებ ქვევით ჩავუხვიო, მუშტაიდში ჩავიდე და იქ ხეებსა და ჭალებს მივეფარო. მაშინ იქ სანაპირო იყო. ამ დროს ჩერდება მანქანა, საფეხურებიდან ჩამოხტა ის ორი პატრული, რომელმაც დამაკავა: Руки вверх!⁵ გავშრი. თურმე რა მომხდარა: შეწყვიტეს სროლა, მანქანა მოდიოდა, გააჩერეს, შეახტნენ საფეხურებზე და გამოძევიდნენ. მე უკან მივიხედე, ტროტუარი ცარიელია. ვიფიქრე, დავუსხლტი-მეთქი და, აგერ, წინ არ დამხვდნენ!

– Какое там руки вверх! Если хочешь, иду и всё!⁶ – ვუთხარი.

– Ну иди, следуй вперед!⁷

არ ავწიე ხელები, ასე წამოვედი. წამიყვანეს, ტუბდისპანსერის მხარეს გადამიყვანეს. ვხედავ, ეს ჩემი ბეხაია ლამაზად ჩამომჯდარა პარაპეტზე და თავზე ბადრაგი ადგას. მიმსვეს გვერდით. კარგა ხანს ვისხედით. გაზეთი მიჭირავს ხელში სიაფანდზე...

საკვირველი დღე იყო, მოულოდნელი დამთხვევებით სავსე. აი, პირველი დამთხვევა, რომლის მსგავსიც მხოლოდ წიგნებში შეიძლება წაიკითხოთ კაცმა: ვხედავ, წამოვიდა საწყალი ბიძაჩემი

⁴ ვერ მოვართვეს (რუს.) (რედ.).

⁵ ხელები მაღლა! (რუს.) (რედ.).

⁶ ხელები მაღლა არა, ის კიდევ! თუ გინდა, მოვდივარ და მორჩა! (რუს.) (რედ.).

⁷ ჰოდა, მიდი, წინ გავიძეხი! (რუს.) (რედ.).

ვასო არაბიძე ჩელუსკინელების ქუჩით, სწორედ იმ ქვაფენილით, ტუბდისპანსერს რომ ჩამოუდიოდა. ჯოხი ეკიდა მკლავზე, შორს იყურებოდა, ჩამიარა გვერდით და გაუყვა პლენანოვს. არც მოუხედავს, მაგრამ მე ყოველი შემთხვევისთვის გაზეთი ავიფარე.

დაახლოებით ექვსის ნახევარზე მოვიდა მანქანა. ჩაგვსხეს შიგ და მიგვიყვანეს კოლმეურნეობის მოედანზე, ქალაქის კომენდატურაში. დღესაც იქაა ეს კომენდატურა. პატრულმა მოახსენა კომენდანტს, ეს გაიტყა, ვესროლეთო. ისიც უთხრა, რამდენი ტყვია დაიწვა. უკან ჭასავით მრგვალი ეზო იყო. იქიდან საკანში კარი შედიოდა და იქ შეგვყარეს. ბლომად ხალხი მოგროვდა იმ საკანში.

დავიწვით! რას იზამ, გაქცევა იმისთანა რამეა, მაგრამ ასე უაზროდ?! გონება გამალებით მუშაობს. გავიდა ერთი ნახევარი საათი. ისევ კომენდატურაში შეგვიყვანეს. მე ბავშვობიდანვე ბეცი ვიყავი, ადამიანის ცნობა არ იყო ჩემი საქმე. ვდგავარ ჩემთვის. ეს ოთარა კალანდაძე, ბეხაია, ხელს მკრავს. რა იყო-მეთქი? სხვა არის ესაო. ვინ-მეთქი? ეს კომენდანტიო. მართლა სხვა აღმოჩნდა. ექვს საათზე კომენდანტი შეიცვალა, სხვა დაჯდა. ერთი ფლეგმატური რუსი იყო. ჩვენ საკანში ვიყავით შეთანხმებული, თუ გვკითხავდნენ, სად ცხოვრობთო, ვიცოდით, რა გვეთქვა. ჯერ მე შემეკითხა, რა გვარი ხარო? მე ვუთხარი, მაისურაძე-მეთქი. სახელი, მამის სახელი? – გიორგი ალექსანდრეს ძე. რას საქმიანობ? – თბილისის უნივერსიტეტის სტუდენტი ვარ. – რომელი ფაკულტეტი, რომელი კურსის? – ვუთხარი. ყველაფერი ჩაწერა. სად ცხოვრობ? – გოგოლის 33-ში. ახლა ბეხაიას ეკითხება, შენ ვინ ხარო? – მე მაჩიტაძე ვარო, ოთარი უთხრა სახელად და რაღაც მამის სახელი. სად ცხოვრობ? – ფიროსმანის 11-შიო. ეს ტერიტორია, რომელიც წინასწარ გვქონდა დათქმული, ექვემდებარებოდა მილიციის მე-9 განყოფილებას, პლენანოვზე. შეავსო იმის ქალაქი, დაუძახა ვილაცას, ასე ორმოცი წლის კაცი იქნებოდა, ქართველი მეავტომატე, და უთხრა, ესენი მე-9 განყოფილებაში წაიყვანეო.

გავივდივო ამ კაცმა წინ და მივყავართ. გადაგვიყვანა მადათოვის ხიდზე, მერე მადათოვის კუნძული გადავიარეთ, მერე მარქსის ხიდი, დაუხვიეთ მარცხნივ, სანაპიროსკენ. მაშინ სანაპიროზე ხეტყის ქარხნები იყო ბლომად. ეს კაცი მოგვეყვება დაახლოებით ათ-თხუთმეტ ნაბიჯზე. არ ვიცი, პავანინის სმენა ჰქონდა თუ რა, მაგრამ, ყოველ შემთხვევაში, ასეთი რამ მოხდა: მე ვეუბნები, ბეხაია, ახლა მივალთ სემიონოვის ქუჩამდე (ეს ის ქუჩაა, რომელიც მთავარ ფოსტასთან ადიოდა); შენ ცურვა არ იცი, ზევით გაიქეცი, მე ქვევით გავიქცევი მტკვრისკენ. თუ მომიხდა, წყალში შევალ. ან ერთი გადავრჩებით, ან მეორე, თორემ ნაღდი დაწვავა, იქ თუ მივედით. ლაპარაკი არ უნდა, „ოპერატივნიკები“, სხვა რომ არაფერი იყოს, მილიციაში შემოვლენ, ხომ არ დაგიჭერიან ვინმეო! კარგიო, დამეთანხმა. ამ დროს უნიდან გვესმის, ბიჭებო, გაჩერდითო. შუა ქუჩაში მივდივართ, იქნება, ასე, შვიდი საათი, ბინდდება. გავჩერდით. ყველაფერი გავიგე, რაც თქვენ თქვით, ყველაფერიო; მე ცოლ-შვილის პატრონი ვარ, თავს არ დაგალუპვინებთ, ბიჭებო, გესვრით, იცოდეთ, მაგრამ თუ ამისთანას არაფერს იკისრებთ, გაძლევთ პატიოსან სიტყვას, მიგიყვანთ მილიციაში, მოვაწერინებ ამ ქალაქებზე ხელს და მერე, რაც გინდათ, ჰქენით, ერთი სიტყვის მოქმელი არა ვარ, თუ რამე გავიგონე, თუ რამე შევნიშნე, არ ვიტყვიო. ჩვენ ხელები გავასავსავეთ, რას ლაპარაკობთ, არაფერს ამისთანას არ ვაპირებთ-თქო. გავაგრძელეთ გზა. მარჯანიშვილის ქუჩა გადავჭერით, კამოს ქუჩაზე გადავედით, მეორე საცდელ სკოლას გავუწვორდით. ვხედავთ, მოდის ტონა-ნახევრიანი ГАЗ АА⁸. მანქანაში

შოფრის გვერდით ზის ინჟინერი კოტე, რომელიც ხელმძღვანელობდა შამპანურის ობიექტების მშენებლობას. პირდაპირ დაგვინახა, ჩვენ ვართ. გვიცნობდა. მე მანც მიცნობდა, ყოველდღე მხედავდა. პირი დაალო, უცბათ მოკუმა, არაფერი უთქვამს, ჩავვიქროლა და წავიდა. კაი, ბატონო!

მიგვიყვანა ამ ჩვენმა ბაღრაგმა მე-9 განყოფილებაში, მოაწერინა ხელი ქალაქებზე. ისე შეუსრულოს ღმერთმა იმ კაცს და იმის ჩამომავლობას ყველაფერი კარგი, როგორც იმან შეგვისრულა

⁸ სატვირთო ავტომანქანა (ტვირთამწეობა – 1,5 ტონა), რომელსაც სერიულად უშვებდა გორკის ავტოქარხანა 1932-1949 წლებში, ყველაზე გავრცელებული საბჭოთა ავტომობილი მე-20 საუკუნის 50-იან წლებამდე (რედ.).

სიტყვა. ხმა არ დაუძრავს, მიტრიალდა და წავიდა. მილიციის სამორიგეოში შემოღობვა იცოდნენ მოაჯირით. ამ მოაჯირის იქით შეგვერკეს. ათასი ხალხი ტრიალებს: პროსტიტუტკები, ბოშები (კოჭის ძაფს ყიდდნენ ალბათ), წვრილ-წვრილი ჯიბგირები, სპეკულანტები... ხალხი ბუზივით ირევა. კარში მილიცია ზის, რა თქმა უნდა. ვსხედვართ, მაგრამ როგორი საქმეა! სადაცაა შემოვლენ „ოპერატივნიკები“, დაგვინახვენ, აგერ არ ვართ, ქანდარაზე, ჩიტებივით ჩამომსხდარნი ლამაზად და კონტად! მაგრამ ტვინი მუშაობს გაცხარებით, გაფაციცებით.

მორიგე იყო გვარად თავაძე. ახლაც ყურში მიდგას, რომ დარეკავდნენ, როგორ პასუხობდა, „Девяти отделение. Дежурни старши лейтенант Тавадзе слушает!“⁹-ო. სადღაც წავიდა. ჩვენ ისევ ვსხედვართ. მერე დაბრუნდა, დაიწყო გაცხრილვა. ზოგი კამერაში შეყარა, ზოგი გააგდო. ერთი სიტყვით, განყოფილება დაცალა, ჩვენდა დავრჩით მოაჯირს უკან, შემოღობილში. ერთი იღუპა მომივიდა. გეგმა შევადგინე. ბევრი ვიწვალე, მაგრამ გაჭირვება მიჩვენე და გაქცევას გიჩვენებო. ბეხაია, – ვეუბნები, – თავი დაიჭირე, ახლა დიდი პორტმანი უნდა დავაგდო! რა უნდა ქნაო? გეგმის პირველი ნაწილი გავანდე. ვიცოდი, რა და როგორ მოხდებოდა. ბატონო მორიგე, თუ შეიძლება, მოვალ მანდ-მეთქი. მოი! – მითხრა. პირწავარდნილი გურული იყო. მივედი. ვეუბნები, ასე იდიოტებივით ვსხედვართ აქ. რა აზრი აქვს ამას! ჩვენ დაგვიჭირეს უდოკუმენტოდ, გაუშვი ერთ-ერთი ჩვენგანი, მოიტანს ორივეს საბუთებს... ღარიბი კაცი ვარ, ბევრს ვერა, მაგრამ სამას მანეთს მოგართმევ, ჩურჩულით დავამატე.

- ა! აჰა! მოი აქ შენ! – დაუძახა ბეხაიას. ჩამოვიდა თავისი კათედრიდან, გარშემო მოაჯირი რომ ჰქონდა შემოვლებული, – რომელი წახვალთ ახლა თქვენ?

- მე წავალ! – წამოიყვირა ბეხაიამ.

იქ არ იყო იმის დრო და ადგილი, მკლავზე მომექანა და მეთქვა, წყნარად მოიქეცი, სულერთია შენ წახვალ, იმიტომ, რომ მე სამას მანეთს შევპირდი და სად გამიშვებს! უნდა გაგიშვას შენ და მე შენ უნდა დაგაბარო, რომ დედაჩემს გამოართვა პასპორტი, სამხედრო ბილეთი და სამასი მანეთი ფული. ამას ელის ეს, იმიტომ შენი აჩქარება არაა საჭირო. მაგრამ ამას გუნებაში ვამბობ, ხმამაღლა ხომ ვერ ვეტყვი.

- ხო! წაი შენ! შენ წაი! – ბეხაია მოტრიალდა და გარბის. აი, მაშინ კი მივაძახე: მიდი დედაჩემთან, გამოგატანოს პასპორტი, სამხედრო ბილეთი და სამასი მანეთი. აბა, შენ იცი, სწრაფად, დროზე მოდი-მეთქი. წავიდა. შევრჩი ამ თავაძეს მე. დავჯექი ისევ მოაჯირის უკან. ვყურყუტებ. ბეხაია რისი მომსვლელია. მოუსვა, თავს უშველა, მაგრამ ჩემთვის ეს უკვე დიდი რამე იყო – გეგმის პირველი ნახევარი განხორციელდა, დანარჩენი ნახევარი, ჩემი მოსაზრებით, აუცილებლად უნდა გამოსულიყო, რაც გამოვიდა კიდევ!

მანამდე კიდევ ერთი რამ მოხდა. შორეული ნათესავები გვყავდნენ, ორი ძმა ზაქარაია, გულიკო და სულიკო – ნათელა და კიჭი ზაქარაიების შვილები. კიჭი ზაქარაია ჩეკისტი იყო, სადღაც გაქრა და ამათ მარტო დედა ზრდიდა. სულიკო ფრონტზე დაიღუპა, სანამ ეს ამბავი მოხდებოდა, რომელსაც ვყვები. გულიკო მილიციაში სამძებრო განყოფილებაში მუშაობდა. თავაძე რომ ადგა და სადღაც გავიდა, სწორედ ამ დროს შემოვიდა ეს გულიკო ზაქარაია. ვიფიქრე, არ მიცნოს-მეთქი, წავყავი თავი, ვითომ მძინავს, სახე დავმაღლე. ავიდა მორიგის ადგილას, დაჯდა. ტელეფონით ურეკა ვიღაც გოგოებს. ახალგაზრდა კაცი იყო. გული იჯერა. მე ერთ კანკალში ვარ, აი, ახლა შემოვლენ ოპერები, ახლა შემოვლენ, ამაყენებენ: ჰაა, ჭაბუკ, ზღრასტი, გენაცვალე! როგორც იქნა, მორჩა ეს ამ მაიმუნობას და წავიდა. სიმართლე გითხრათ, მე-9 განყოფილება სწორედ იმიტომ ამოვირჩიე, რომ ვიფიქრე, იქნებ გულიკო ზაქარაიამ რამე გამიკეთოს-მეთქი. მაგრამ როდესაც მომიყვანეს, დაფიქრდი, რომ სახის გამოჩენა არ ღირდა, გამყიდდა ნამდვილად, მისთვის ეს ერთი-ორი რიგგარეშე ჩინი იქნებოდა. წავიდა ზაქარაია, დაბრუნდა თავაძე. დაჯდა. ბეხაიას წასვლიდან გავიდა საათზე მეტი. ვეუბნები, ბატონო მორიგე, შეიძლება მოვიდე-მეთქი? მოი! – მითხრა. ფანქარი უჭირავს ხელში, ზემოდან მიყურებს. ვეუბნები, რაღაც ულამაზოდ გამოდის – ეს კაცი წავიდა, რა ვიცი, იქნებ მართლა დეზერტირია. მივა დედაჩემთან, აიღებს ჩემს პასპორტს, ფულს და წავა და წავა. როგორ, არ იცნობდი? საიდან ვიცნობდი, ერთად მოგვიყვანეს, აქ ვისხედით

⁹ „Девятое отделение. Дежурный старший лейтенант Тавадзе слушает!“ „მეცხრე განყოფილება. მორიგე უფროსი ლეიტენანტი თავაძე გისმენთ!“ (რუს.) (რედ.).

და პატიოსან კაცს ჰგავდა, თორემ რა ვიცი, ეგ ვინ არის-მეთქი.

– ოოო, ოოო!.. – აღმუკლდა, – ხედავ შენ, კაცო?! რაფრა ენდე, კაცო, თუ არ იცნობდი? მე ვუთხარი, რა ვიცი, ხომ გითხარით, პატიოსან კაცს ჰგავდა-მეთქი. ვიარიფებ, ვიძიამიტებ თავს.
– რა ვქნათ აწი?

მე ვუთხარი, კარგი, წაილო მაგან ის ღოკუმენტები. მილიციაში რომ მკითხავენ, რა უყავი პასპორტი, რა უყავი სამხედრო ბილეთი, რა ვუთხრა? ქვეტექსტად აქ ის იგულისხმებოდა, ხომ არ ვეტყვი, რომ თქვენ მოგირიგდით სამას მანეთად და ის კაცი ამიტომ გაუშვით.

– აბა! – თქვა, – რა ვქნათ აწი?

მე ვუთხარი, გამაყოლეთ მილიციელი, მივალ სახლში და ჩამოგიტანთ ყველაფერს-მეთქი.

– კი, კი! მოიცადე! რა გვარი ხარ შენ?

– მაისურაძე ვარ-მეთქი.

– სად ცხოვრობ?

– გოგოლის 33-ში.

აილო ტელეფონი, აკრიფა რაღაც ნომერი, ეტყობა მათი სამისამართო ბიუროსი.

– ნათელა, შენ ხარ? თავაძე ვარ მე.

ილაპარაკეს რაღაც. ბოლოს ეუბნება:

– ნახე ერთი შენ, გოგოლის 33-ში მაისურაძე თუ ცხოვრობს.

ვღგავარ, მოაჯირზე ხელები მიწყვია. კიდევ კარგი, იმ მომენტში სახეზე არ შემომხედა. ის კი ვიცი, რომ მუხლები მომეკვეთა. ვიფიქრე, მორჩა, ახლა გათავდა ყველაფერი.

ალოდინა იმ ნათელამ ერთი-ორი წუთი.

მე რა დღეში ვიქნებოდი! რა გადავიტანე იმ ორ წუთში!

– ჰო, არის ხომ! კაი აბა! კაი, კარგად იყავი, – დაკიდა, – კახარიან, მოი აქ! – ეს გვარები ზეპირად მახსოვს.

მოვიდა 40-42 წლის მილიციელი.

– წაყვი ამას შენ. აიღებს ეს საბუთებს, მოიყვანე უკან. რომ გაჩვენოს საბუთები, არ დატოვო, მოიყვანე მაინც! – იმ სამასი მანეთის დარდი აქვს.

ახლავე გეახლებით-მეთქი და გამოვედი. კაი ღამის ათი საათია, მეტი. ვიფიქრე, ეეე, რასაც შენ ახლა უკან მიმიყვან, იმასაც დავინახავ-მეთქი. მივდივარ გოგოლის 33-ისკენ. ავიარეთ 25 თებერვლის, ანუ პრინციესა ტატიანას ქუჩა. გავედით კლარა ცეტკინზე, გავუხვიეთ მარცხნივ, ავუხვიეთ სართანას, ანუ კონსტიტუციის ქუჩაზე, მივედით ნინოშვილამდე. აქ შევიდეთ, დედაჩემი ცხოვრობს, დედაჩემი შეიძლება აქ იყოს-მეთქი. იქაური გამჭოლი ეზოები სულ ზეპირად ვიცი, მაგ ქუჩაზე ვარ გაზრდილი. ჩემს სახლთან, 56-ე ნომერთან, არაფერი ვიკისრე, თუმცა იქაცაა გადასახტომი და გადასადრომი. 50-ე ნომერთან რომ მივედით (იქ, სადაც მაშინ უკვე ანა კალანდაძე ცხოვრობდა პირველ სართულზე, მისი ფანჯრები პირდაპირ ტროტუარზე იყურებოდა), შევედი. ბნელი თადია. ვიცი, რომ ამ ეზოს მეორე ეზოსგან ყოფს აგურის ღობე, რომელიც ალაგ-ალაგ ჩანგრეულია. შევრგე თავი ამ სიბნელეში, მილიციელი უკან მომდევს. უცებ შემოვტრიალდი, გავუშალე და ვლეწე, რაც ძალი და ღონე მქონდა. გაიშხლართა. დავაცხრი ზემოდან. ნაგანი ჰკიდა. დავახტი და იმას მე ვუთაქუნე, მაგრამ რა ვუთაქუნე! მინდოდა იარაღი წამერთმია, რომ არ ესროლა, თორემ სხვა არაფერში მჭირდებოდა. სანამ ვურტყამ, ის რეკოლვერს ეჯავგუერება, ამოღება უნდა. „კობურაში“¹⁰ ვწვდები თუ არა, ღრიალს იწყებს. მაშინ მიეუბრუნდები და ცემას ვაგრძელებ. ეს ყველაფერი სიბნელეში ხდება. ჩემი აზრით, ორმოცდაათჯერ მაინც მოვარტყი მუშტი ცხვირ-პირში, „მსხალს“¹¹ რომ ურტყამენ ხოლმე მოკრივეები, დაახლოებით ისეთ ტემპში. იეშმაკა, იფიქრა, რომ გავიტვრინო, ჯობიაო. ჩააფრინდა თავის რეკოლვერს, აღარ ცდილობდა ამოღებას, მოეშვა ჩვარივით და ჩემთვის ეს სრულიად საკმარისი იყო. ვძურწე თავი ეზოსკენ, გადავხტი ღობეზე. თურმე მიყურებს მამაძალი. ეზოდან რომ გამოვედი იმავე ნინოშვილის

¹⁰ Кобура – ბუდე (რეკოლვერისა, პისტოლეტისა) (რუს.) (რედ.).

¹¹ სავარჯიშო ტომარა კრივში (კალკია რუსული "грыза"-დან) (რედ.).

ქუჩაზე, ეს თითქმის უკვე კარში იყო. მე კლდიაშვილის ქუჩისკენ გავიქეცი. გვერდზე გავსურბინე ხის ქვეშ მდგომ გოგო-ბიჭს. ამ დროს გაისმა სროლა: ერთი, მეორე, მესამე და წვილი იმ გოგოსი – შეშინდა, წაუვიდა გული და დაეცა. გადავირბინე კლდიაშვილის ქუჩა და, მშვიდობით, კარგად ბრძანდებოდე, ბატონო კაზარიან!

დასამატებელი მაქვს მხოლოდ ერთი რამ. გოგოლის 33-ში მართლაც ცხოვრობდა მაისურაძე, ვილაც პენსიონერი. იმან გადამარჩინა, რომ თავაძემ სახელი და გვარი არ უთხრა იმ ქალს, იმანაც მარტო გვარი ნახა.

ასე წავედი!

ბარემ იმასაც ვიტყვი, რომ ვიმალებოდი შალვა გოციერელთან და ავთო ვერულებიშვილთან. ორივენი მარჯანიშვილის თეატრში მსახიობობდნენ. შალვა გოციერელი იყო ნიკო გოციერიძის ნაშვილები.

ნიკოს მერე მალევე გარდაიცვალა. ვიმალებოდი ავთო ვერულებიშვილის ერთ ახლო ნათესავთან, შინაურთან, რომელიც შემდეგ უშველებელი კაცი გახდა. ასევე მალხაზ ზაალიშვილთან და მის ცოლთან – შურასთან. იმ დროს ახალგაზრდა ცოლ-ქმარი იყვნენ.

ასე იყო თუ ისე, დავალწიე თავი და გადავედი ჩრდილოეთ კავკასიაში.

გიგო და მაშო კარიაულები

ორჯონიკიძეში დავიწყე მუშაობა. ჯერ მუშა ვიყავი სატყეო უბანზე, „დესიატნიკი“¹² მერქვა, მერე გავხდი სატყეო უბნის გამგე, მერე – ქარხნის დირექტორი. იქ „ობიეზნიკი“¹³, ე.ი. ტყის მცველი იყო ვახტანგ ბურდული. ბურდულის გვარზე ეწერა, მაგრამ სინამდვილეში ბუჩუკური იყო. ოდესღაც საქართველოდან გამოქცეული, ინგუშებთან დამდგარა მოჯამაგირედ. მერე ინგუშები გადაასახლეს და სახლი იმ ინგუშისა, რომელთანაც მსახურობდა, მას დარჩა. რუსის ქალი შეირთო, სახელად ბრუნია.¹⁴ ბავშვები გაუჩნდათ. კარგი ბიჭი იყო. სახე კი ჰქონდა დამწვარი და კოჭლობდა. მერე ისე მოხდა, ოცი წლით ჩაჯდა ციხეში საწყალი. მან მიმიყვანა თავის ნათესავებთან, გიგო და მაშო კარიაულებთან. ოთახი მომცეს და მათთან ვცხოვრობდი.

კეთილი ხალხი იყო ეს გიგო და მაშო კარიაულები. შვილები არ ჰყავდათ. იცოდნენ, რომ მინახავდნენ. საიდან იცოდნენ? მე არ მითქვამს. ბურდულმა თვითონ არ იცოდა და რა უნდა ეთქვა? მაგრამ ორჯონიკიძეში დადიოდა ვინმე როსტომაული, რომელიც ჩემთან ერთად იჯდა ორთაჭალის გადასავლენ ციხეში, ფერშლად მუშაობდა. იმას ვახსოვდი. რამდენჯერმე მნახა გიგო კარიაულის დუქანში. გიგო მექუდე იყო, ყალბუხის ქუდებს კერავდა. იმან უთხრა, ეგ იცი ვინ არისო? ეგ ლევან გიორგაძე (ამ გვარით ვიმალებოდი) არ არის, ჭაბუკა ამირეჯიბია, ოცდახუთი წელი ჰქონდა მისჯილი, გაქცეულია ციხიდანო. გიგოს წარბი არ შეუხრია, არც დამოკიდებულება შეუცვლია ჩემდამი. ერთხელ უბრალოდ მითხრა, ვიცი, ვინცა ხარო. სხვათა შორის, დუშეთის ხაზინის ექსპროპრიაცია რომ მოახდინა კერესელიძემ, მაშინ გიგო ყუბანში მუშაობდა, ეკატერინოდარში, დღევანდელ კრასნოდარში, ბატალპაში თუ სადღაც, და იმ კერესელიძესაც ეგ ინახავდა.

ეს ჩემი მოხუცები რაღაცნაირი სიამაყით მინახავდნენ. არც ვალს მადებდნენ, არც არაფერი. მიფარავდნენ და მეტი არაფერი. ვერაფრით გადავიხადე მათი ვალი. ორივე ორჯონიკიძეშია დაკრძალული. რამდენჯერ მიფიქრია მათ საფლავზე მისვლა, მაგრამ ვერ მოვახერხე.

რამდენი გადაუხდელი ვალი რჩება ადამიანს! სამაგიეროდ სხვებს დავხმარებვიარ ასევე და ამაზე მეტადაც და იმის იმედი მაქვს, რომ ღმერთი მაპატიებს.

¹² Десятник – ათისთავი (რუს.) (რედ.).

¹³ Объездчик – ცხენოსანი დარაჯი (რუს.) (რედ.).

¹⁴ ასეთი სახელი საკუთარ სახელთა ლექსიკონებში ვერ ვპოვეთ. სავარაუდოდ, ჩანაწერში ისმის ან ბრონია (Броня, კნინობითი ფორმა Бронеслава-სგან), ან გრუნია (Груня, იგივე Груша – ორივე კნინობითი სახელებია Аграфена-სა და Агриппина-სგან) (რედ.).

ერთი მოგონება ერთ პატარა კაცზე. საშა მიქელაძე ცნობილი პიროვნება იყო, განთქმული მახვილი ოხუნჯობებით, მოსწრებული სიტყვით. მაშინ, რა დროსაც ჩემი ნაამბობი შეეხება, თოჯინების რეჟისორი გახლდათ. „ენაზე“ დაიჭირეს. არაფერი დაუმაღლავს, თუკი რამე ნალაპარაკევი ჰქონდა, ხელი არაფერზე დაუბანია, ყველაფერი აღიარა.

პირველი გაქცევის შემდეგ გასასამართლებლად 1950 წლის 29 თუ 30 აგვისტოს ბადრაგმა მიმიყვანა. დიდხანს ვიჯექი სატუსალო მანქანაში. მერე გამიყვანეს და ქვევით, სარდაფის საკანში, მომათავსეს, ვინმე თურნავასთან ერთად. ორივეს ბავშვობიდან ვიცნობდი. შემიყვანეს. ჩემს გაკვირვებას საზღვარი არა აქვს. ზის დახურული სასამართლოს სამეული: უმაღლესი სასამართლოს წევრი, მოსამართლე ლეკვეიშვილი, და ორი მსაჯული. ოდნავ მოშორებით სხედან ნოდარ ანდლულაძე და მისი მეგობარი. გავინახე, ვიფიქრე, იურისტია, შეიძლება უშიშროების ორგანოებში გადავიდა და ახლა პროცესს ესწრება-მეთქი. მის მიმართ ანტიპათია არ გამჩენია. უბრალოდ, ჩავთვალე, რომ აქ ზის. თურმე საქმე ასე ყოფილა: იმ დღეს ყველა დარბაზი და ყველა ოთახი დაკავებული იყო, სხვებს ასამართლებდნენ, იმიტომ ვმჯდარავარ მანქანაში იმდენ ხანს. ამ ნოდარისთვის უთქვამთ, კაცი უნდა გავასამართლოთ, ოთახი დაგვითმეო. უკითხავს, ვის ასამართლებთო? ჭაბუკა ამირეჯიბსო. დავითობთ, თუ დამტოვებთ, მეინტერესებაო. იმათი კაცი იყო და დატოვეს. ასე აღმოჩნდა თურმე იქ. ვზივარ, ბადრაგი თავზე მადგას. ამ დროს მოიყვანეს საშა მიქელაძეც. მას თავისი ბადრაგი მოყვა, ჩემი კი წავიდა და მის ბადრაგს ჩამაბარა. ჯერ საშა მიქელაძის გასამართლება დაიწყო. მსაჯულები საქმის მასალაში არსებულ ცნობებს წაიკითხავენ, მერე ჰკითხავენ: სწორია? – სწორია, – უდასტურებს საშა. ბოლოს მიადგა მოსამართლე ერთ ფურცელს (ალბათ, სამტომიანი საქმე მაინც იყო) და ეუბნება:

– Подсудимый Микеладзе, расскажите суду, что вы говорили в кругу своих знакомых 27-го февраля 1947 года.¹⁶

საშა დაფიქრდა, დაფიქრდა და უთხრა:

– Не могу вспомнить, но там записано¹⁷ და, თუ მანდ წერია და ჩემი ხელის მოწერაც არის, ე. ი. სიმართლეაო.

არა, გაიხსენეთო! – დაიწყო საშამ ისევ ფიქრი. ვერ ვიგონებ, კაცო, რა ვქნა და, თუ არის მანდ ჩემი ხელის მოწერა, ე. ი. ჩემი ნათქვამია ეგ და წაიკითხეთო. მოსამართლე არ კითხულობს, გახსენებას მოითხოვს. ეს ვერ იხსენებს. არა, გინდა თუ არა, გაიხსენეთო! საშას არ ახსენდება და არიან ასე კინკლაობაში... ჭიანჭურდება საქმე.

ადგა ბოლოს მოსამართლე და საქმე მიუხიზა ერთ მსაჯულს. იმან წაიკითხა, აიწურა და გვერდზე გაიხედა, ვითომ აქ არც ყოფილა. ახლა მეორე მსაჯულს მიუხიზა. იმანაც წაიკითხა, ისიც აიწურა და მეორე მხარეს გაიხედა.

ვფიქრობ, ნეტა, რა წერია იმისთანა, რომ წაიკითხვა არ შეიძლება. ჩააცვიდა ისევ მოსამართლე, უნდა გვითხრა აქა და აქ, ამა და ამ რიცხვში რა თქვიო. საშა ისევ თავისას ეუბნება და არიან ასე. ალბათ, ნახევარ საათს გასტანა ამ იწილო-ბიწილომ. ბოლოს საშა ეუბნება, მაიჭა, ძმაო, თქვენ თუ არ გინდათ, მე წაიკითხავ და მოვრჩეთ ამ ამბავსო. მოსამართლემ, არაო! საშა კიდევ ვერ იხსენებს, რა ქნას! ბოლოს, როგორც იქნა, მოსამართლემ გადაწყვეტილება მიიღო, ბადრაგს ეუბნება:

– Вызвать свидетеля!¹⁸ – რუსული გვარი თქვა.

შემოვიდა ვიღაც ФИФА¹⁹, ზედგამოჭრილი არღნის თუთიყუში, შლაპით, პრეტენზიული გარეგნობით, დაახლოებით ოცდათხუთმეტი წლის ქალი. მოვიდა, დადგა. ესა და ეს ხართო, ეკითხება მოსამართლე.

– დაიხ!

¹⁵ „მე რა, ინდიელი ვარ?!“ (რუს.) (რედ.).

¹⁶ განსასჯელო მიქელაძე, მოუყვით სასამართლოს, რას ამბობდი თქვენი ნაცნობების წრეში 1947 წლის 27 თებერვალს! (რუს.) (რედ.).

¹⁷ ვერ ვიხსენებ, მაგრამ იქ ჩაწერილია (რუს.) (რედ.).

¹⁸ გამოიძახეთ მოწმე! (რუს.) (რედ.).

¹⁹ (უპატივც.) თავქარიანი, ქრაფშუტა ახალგაზრდა ქალი, რომელიც ყურადღებას იქცევს თავისი ქცევითა და გარეგნობით (რუს.) (რედ.).

- სად მუშაობთ?
- თოჯინების თეატრში.
- რა პროფესია გაქვთ?
- Кукловод.²⁰

გამოჰკითხა, როდის იცნობ ამ მიქელაძესო, და ბოლოს ეკითხება:

- Что говорил подсудимый Микеладзе в вашем присутствии 27-го февраля 1947 года?
- Да, говорил. Да, да, говорил.
- А что говорил?
- Ну, вы знаете, он допустил выпад.
- Так, вот, доложите суду.
- Вы знаете, там... там все записано. Я... я все сказала и... там я подписалась.²¹

ახლა ამას დაუწყო ყვირილი სასამართლოს თავმჯდომარემ, კი წერია აქ, შენი ხელის მოწერაც არის, მაგრამ საჭიროა, რომ თქვაო. ის კიდევ არ ამბობს, არის ერთი ამბავი და ბოლოს: *Вон отсюда*²²-ო! – გააგლო.

ვზივარ, ვფიქრობ, რა არის ამისთანა უთქმელი, კაცო? ბოლოს გაბრაზებულმა, მოთმინება-დაკარგულმა ლეკვეიშვილმა მიახალა საშა მიქელაძეს:

- Подсудимый Микеладзе, вы говорили, что вам Вождь не нужен?²³

კაცი დიდი ხნის წვალუბის შემდეგ რაღაცას რომ გაიხსენებს და გულს მოეშვება, ისე აღმოხდა საშა მიქელაძეს:

- Да, говорил! Зачем мне вождь, я что индеец что ли?²⁴

მაზურენკო

ნათქვამია, კაცზე თუ რამე კარგი იცი, უნდა თქვაო. პეტრე გრუზინსკიზე მინდა ვთქვა. თავის დროზე ხმები დადიოდა, ვითომ კა-გე-ბესთან იყო შეკრული. ეს ხმები იმიტომ დაირხა, რომ მათ დაპატიმრებულ ჯგუფში გოგობებიც იყვნენ. იმათ მიუსაჯეს, ამან კი იბორიალა საგიჟეთებში, ფსიქიატრიულ საავადმყოფოებში. მერე დედამ გამოიყვანა თავდებით და შინ დაჯდა. თუმცა კაი სამი წელიწადი კი იწვალა იმ საგიჟეთებში. ამიტომ დაირხა ხმა, სუფთა კაცი არ არისო, მაგრამ, როგორც ჩანს, არ უნდა იყოს მართალი. აი, საიდან მტკიცდება ეს.

1950 წელია. გაქცევის შემდეგ გამასამართლეს, ოცდახუთი წელი მომცეს. თავიდან დავიწყე ამ ვადის მოხდა. ვყურყურებ ციხეში, სანამ ეტაპზე გამაგზავნიან. პატარა საკანი იყო პოლიტიკურების, გერონტი ბერიშვილი და ლევან შალვაშვილი ისხდნენ ჩემთან, ჩემი ციხის ძმაკაცები. მოვინდომე და მოვხვდი კიდევ იმ საკანში. იქვე იჯდა ერთი კაცი, სახელად ალექსანდრე. მერე, როგორც აღმოჩნდა, გვარად მაზურენკო, დნეპროპეტროვსკელი კაცი. სამხედრო ექიმი იყო, ძველი, გახუნებული სამხედრო ფორმა ეცვა. „როგორც მერე აღმოჩნდა-მეთქი“ იმიტომ ვამბობ, რომ თავად ასე ამბობდა:

- მე გვარი არ მაქვს. გვარი რა საჭიროა! მე მაქვს მხოლოდ სახელი, ალექსანდრე მქვია. სავსებით ნორმალური კაცი იყო, ჭადრაკს მეთამაშებოდა, რაღაცას მესაუბრებოდა ხოლმე, მაგრამ უცებ გადაუხვევდა და დაიწყებდა მოყოლას, როგორ გამოიგონა ხელოვნური ნახშირწყლების წარმოება და როგორ მისწერა მთავრობას იმის შესახებ, რომ არსებობს ასეთი შესაძლებლობა, ისინი კი არ იყენებენ ამას და ციხეში ჰყავთ გამომწყვდეული ასეთი ძვირფასი ადამიანი. ეს ორი აკვიატება ჰქონდა: ერთი რომ ალექსანდრე მქვია და გვარი არა აქვს, და მეორე – ხელოვნური

²⁰ თოჯინების თეატრის მსახიობი, რომელიც სპეციალური სამარჯვების გამოყენებით ამოძრავებს თოჯინებს (რედ.).

²¹ – რას ამბობდა განსასჯელი მიქელაძე თქვენი თანდასწრებით 1947 წლის 27 თებერვალს?

– დიახ, ამბობდა. დიახ, დიახ, ამბობდა.

– კი მაგრამ, რას ამბობდა?

– აი, თქვენ იცით, მან დაუშვა გამოხდომა.

– ჰოლა, მოახსენეთ სასამართლოს.

– იცით, იქ... იქ ყველაფერი წერია... მე... მე ყველაფერი ვთქვი და... იქ ხელი მოვაწერე (რუს.) (რედ.).

²² გაეთრიე აქედან! (რუს.) (რედ.).

²³ განსასჯელი მიქელაძე, თქვით თუ არა, რომ თქვენ ბელადი არ გჭირდებათ? (რუს.) (რედ.).

²⁴ დიახ, ვთქვი! რისთვის მჭირდება ბელადი, მე რა ინდიელი ვარ?! (რუს.) (რედ.).

ნახშირწყლების წარმოება გამოიგონა. ყველა შეშლილს ეძახდა. მისი გვარი არავინ იცოდა.

ერთ მშვენიერ დღეს ღერუფნიდან ყვირილი ისმის, იძახებენ პატიმარს, ვინმე მაზურენკოს. მაზურენკო! – დაიძახებენ ჯერ ერთ, მერე მეორე საკანთან... ეს ორთაჭაღლის ციხეში ხდება. მოადგნენ ჩვენს საკანს, გააღეს კარი: მაზურენკო არის აქ? არავინ არაა ასეთი. წავიდნენ. გავიდა ერთი-ორი საათი, ისევ ატეხეს ყვირილი: მაზურენკო, მაზურენკო! გამიხმო გვერდზე ამ ალექსანდრემ და მეუბნება: მე თქვენ გენდობით, მაზურენკო ვარ, ოღონდ ვერ ვიტყვი ამას. როგორც ჩანს, ჩემი მშობლები არიან ჩამოსულები ჩემს წასაყვანად თავლებით. როცა დაიძახებენ, გთხოვთ მიხვიდეთ და უთხრათ, აქ ერთი კაცია, ალექსანდრეს ირქმევს და შეიძლება ეს იყოს-თქო. სხვა თქვენ არაფერი მოგეთხოვებათ. რა თქმა უნდა, ასეც მოვიქეცი. ზასეევი იყო ერთი უფროსი ზედამხედველი. რომ დაიძახა კიდეც: მაზურენკო! ზასეევ, გააღე-მეთქი, კაცო, აქ ერთი გიჟია, ამბობს, გვარი არა მაქვს, ალექსანდრე მქვია, იქნებ ეგ იყოს-მეთქი. უი, მართლა ეგ არისო. მივიდა:

– Александр, да?

– Да, Александр.

– Мазуренко?

– У меня нет фамилии.²⁵

გაირკვა ყველაფერი.

– Собирайся с вещами²⁶, – უთხრა ზასეევმა და წავიდა, რომ ათ-თხუთმეტ წუთში გაიყვანონ პატიმარი.

გამიხმო ისევ გვერდზე ამ ალექსანდრემ და მითხრა, პეტრე გრუზინსკის თუ იცნობო?

– კი, როგორ არა, ქალაქიდან ვიცნობ, ზის-მეთქი.

– აღარ ზის, უკვე კარშია გასული და თუ ოდესმე შესაძლებლობა მოგეცეს, გადაეცი ჩემი უდიდესი მადლობა და დიდი ძმობა იმისთვის, რაც მან ჩემთვის გააკეთაო.

რა გააკეთა-მეთქი?

– შინაგან ციხეში ერთად ვისხედით. იმან მასწავლა ეს მოგიჟიანება.

ასეთი რეაბილიტაცია მიიღო ჩემს თვალში პეტრე გრუზინსკიმ. რაც შეეხება მაზურენკოს, როგორც საკნიდან მისი გასვლის წინ დავთქვით, მან დნეპროპეტროვსკიდან მოიწერა ღია ბარათი. ეს ბარათი მივიღეთ საკანში. დათქმული გვქონდა, სხვა გვართ უნდა მოეწერა. ასე დავრწმუნდით, რომ ის კაცი მართლა გავიდა.

²⁵ – ალექსანდრე, ხომ?

– დიახ, ალექსანდრე.

– მაზურენკო?

– მე გვარი არ მაქვს (რუს.) (რედ.).

²⁶ აიკარი ბარგი! (რუს.) (რედ.).